

Előszó hosszabban

Játszva tenném dolgomat, ha e könyv egy műtárgyak vásárának reklámjaként jelenne meg, ahol én kaptam volna a kikiáltó szerepét. Csupán azt kellene nagy betűkkel leírnom vagy rikoltanom: ha látni kívánják Szervátiusz Tibort, csak nézzenek körül, itt áll önök előtt számtalan példányban.

De félre a tréfát. Akinek szeme van, látja: Szervátiusz Tibor a szíven szúrt *Petőfi Sándor*, ő a vastrónon pörkölődő *Dózsa György*, önmagáról mintázta a *Kolozsvári Krisztust*, és ő áll a *Székely Pietà* csavarodó tengelyében. Neki áldoznak, és ő az áldozat a *Magyar Oltáron*. Ő vagyunk mi, ezért őbenne foglaltatik a nemzet – így hát mi kevesebbek lennénk, ha ő nem volna.

Könnyű dolga volt Istennek, amikor – jókedvében – megalkotta őt az élet kapujában, mert az édesapjáról mintázta. Ezzel a teherrel és előnnyel indította őt jó szívvel a Teremtő egy új lehetőséget nyitó életútra, szabad akaratára bízva tehetségének futását. Az Isten ebbéli szándékát faragta szoborba az apa, először fia huszonkét éves korában, majd két év múlva ismét, hogy megint tudunkra adja: egyikük sem feledte a fentről jövő megbízatást. Az igazi közös jel a közös mű volt, *Tamási Áron* vulkánkőből faragott *síremléke* Farkaslakán: az írott kő.

Szervátiusz Tibor szabad akarata azonban évtizedeken át csak a szurdokban zúgó folyó vizeként csaponghatott. Megérintette őt ugyan a szenvedések valóságából lecsapódott *Könny-cseppek oszlopának* ihlete, a *Napisten* fémes és márványkő csengésű szele, amely az alakkal, a mintával és az üzenettel való halálkomoly játszadozásra hívta ki őt – hogyan lehet e három gráciát egygyé, harmonikus egységgé szelídíteni. De csakhamar kiderült: a szikla nem enged. A sors láthatatlan kőmedre keményebb, mint az ölbe kapható andezittömb, amelyből csak le kell faragni a fölösleget, hogy a véső nyomán ki-

léphessen kristályba fagyott fogságából *Móricz Zsigmond* vagy *Ady Endre* szelleme. Szervátiusz Tibor a bizonyítéka: van elhivatottság és elrendeltség, van szenvedés és azonosulás, van átmeneti kiúttalanság és elhagyatottságérzés, de sorstalanság nincs.

Mindazok, akik szeretik Szervátiusz Tibort és mindazok, akik értik őt, könnyű szívvel állíthatják, mert tudják: ő a huszadik század egyik legkiemelkedőbb magyar és európai szobrásza. Ez az értékítélet azonban mást és mást jelent a barátok és műértők, a művészek, az ellenszenvtől vagy az alkotóval való azonosulás érzésétől fűtött bírálók, a művészettörténészek, a publicisták, a műkereskedők, a műkedvelők, az alakoskodók és a közéleti emberek nyelvhasználatában. Van, aki piaci értéket, van, aki formabontást ért ezen, más a felkapottak hirtelen ellobbanó dicsfényét, megint más a szóalmok köveinek pusztító vagy egekig magasztaló őrlésörvényét érti ezen, de vannak, akik az értékek állandóságát vagy az élet átlényegített valóságát értelmezik így. Mindenkinek a maga értékrendje szerint.

Szervátiusz Tibor lehetett volna felkapott divatszobrász, akinek a műtermében vagy a szoborgyártó műhelyében viaskodnak a növendékek az anyaggal, és várják a mesteri tudást elismerő bizonyítványt arról, hogyan birkóztak meg az előmintázott mosolyokkal. Hiszen ő mindent tud a mesterségről. Megold minden feladatot, tud szobrot alkotni fából, kőből és vasszegeből. Tud faragni, vésni, kaparni, fúrni, csiszolni, köszörölni, hegeszteni, reszelni, fűrészelni, hajlítani, és ha kell, baltával odasuhintani, vagy alig érezhetően a négyszázas dörzspapírral simogatni, de tudna lapáttal, légkalapáccsal vagy akár robbantással is szobrot alkotni. Ha rábízták volna a kommunizmus szobrának megalkotását, megszülethetett volna a kommunizmust ábrázoló legjobb szobor, még ha oly rút lett volna is – de hát milyen

is lehetne a kommunizmus szoborított mása... Csakhogy ő nem készített ilyen szobrot, és élmunkásszobrot sem. Nem tett ilyet sem szabad akaratából, sem megrendelésre. Mert egyet nem tud: könyökharcot vívni. Ezért őt nem szerethetik azok, akik teljesítettek minden megrendelést.

Ritkán fordított hátat az ókori görög szobrászok hagyományainak. És ha igen, csak azért, hogy kísérletezhessen a gondolat más és más kifejezhetőségével. De mindig követte az anyag törvényét a benne rejlő és kikíváncozó sejtetőségek parancsa szerint. És mindig megküzdött az anyag anyagi mivoltával, soha sem alázva meg az anyagot, mindig követve az anyagban rejlő szellemi üzenetet.

Hagyománytisztelő műértő körökben talán még ma is ismert mondás: a festészet akkor hal meg, amikor a képben már nem fedezhető fel a Sixtus-kápolna freskóinak nyoma. A szobrászatról is ugyanezt mondhatjuk: ha a szobrász munkájának végeredményében a felismerhetetlenségig torzulnak Michelangelo *Dávidjának* idomai, meghalt a szobrászat. Szervátiusz Tibor eddigi életművéről viszont azt kell elmondani: művészetében felismerhetők az ősember barlangrajzai is, mert ő és a hozzá hasonlóak nem csak azt tudják, amit megtanultak. Bennük leledzik az egész emberiség tapasztalata. De ha ezeket a szavakat valaki túlzónak tartja, akkor érzük be annyival: Szervátiusz Tibor ujjhegyének tapintása nyomán az élettelennek vélt anyagból élénk lép nemzetünk lényege, sorsa és szelleme.

Nem tudom elképzelni Szervátiusz Tibort propagandaszobrászként. Képzelőerőm gyenge arra, hogy a Rushmore-hegyi szikla domborművének létrehozójaként jelenjen meg előttem, noha adottsága és szobrászi szaktudása szerint megalkothatná ezt a gigantikus művet is. És egyre kevésbé tudom elképzelni, hogy valahol a Havasalföldön szobrászkodjon.

Szervátiusz Tibor művei sekélyesebben értelmezhetők, sőt félreértelmezhetők a trianoni tragédia megértése, Szent István királyunk művének ismerete, elbukott szabadságharcaink felett érzett fájdalmaink, nemzeti történelmünk tragédiáinak újra és újra átélése nélkül. Aki nem tud együtt lélegezeni vagy érezni a magyar nemzettel, azt *Dózsa György* fába vésett ráncai ugyan lenyűgözhetik, de számára ebben az élményben

nem jelenik meg más, mint egy sorstól ráncolt és fájdalomtól barázdált arc. Ezen az általánosítható üzeneten túl nem fedezheti fel a hatást kiváltó valódi okot, a mohácsi tragédia, az ország és a nemzet rabszolgasorsának közelgő árnyékát. Az idegen lehet, hogy felfedezi *Petőfi* álló vagy elesett alakjának barázdáiban, szálkáiban és éles hajlataiban az elbukás, az idő előtti halál, a tétlen elmúlásból fakadó félelem jelképét, de nem sejteti meg benne a nemzet bukását. Nem érezheti, hogy a nyugat-európai polgárosodást annyira vágyó költő értelmetlen halála nem csupán léte megszűnését jelenti, de azt is, hogy Fehéregyházánál Európa győzött fölöttünk, még ha az orosz cár csapatainak segédletével is. Egy avatatlan a *Székely Pietàban* talán megérzi a végtelen fájdalom fuvallatát, de nem értheti, hogy hol a gyökere, és mi a tragédia oka. A hatalmat képviselő idegen erő a szülőföldjén gyilkolja halomra a székelyt, és kényszeríti menekülésre a túlélőket, a Kárpátok karéján túli idegen földre. Az esemény mához szóló üzenetét azonban rajtunk kívül már senki sem hajlandó megérteni: a legyilkoltak leszármazottai ma sem urai szülőföldjüknek. A *Székely Pietà* lehetne akár az 1849-es végső harcok és mártírok, vagy Trianon, vagy az 1956-os forradalom hősi halottainak és a megtorlás áldozatainak emlékműve. De mégsem az, mert a fájdalom, amelyet a szobor sugároz, csak a vérig alázott büszke és szabad székely magyar fájdalma lehet, aki úgy érzi, megtipratásával már a halála előtt bevégeztetett élete. De ugyanez érvényes a fából, kőből kivésott emberi arcokra is. Aki soha nem látta Szabó Dezsőt még fényképen sem, de olvasta műveit, és ezután szembesül Szervátiusz Tibor róla készült fejszobrával, megérezheti: *Szabó Dezső* előtt áll.

Szervátiusz Tibor legkülönösebb és legtragikusabb üzenetét közvetítő műve a *Szülőföldem: Erdély*, amely még otthon készült a legdrágább hazában, szülőföldjén. Tartalmában egyszerre villan föl az üzenet színe és visszája, egyszerre jelenik meg a bentről kitekintés és a kívülről rálátás állapota, egyszerre válik tapinthatóvá és megfoghatatlanná az elkeseredettség, a kiüttlanság, a vágy, a sóvárgás, a sújtó sors. Ha benn vagyok, és onnan nézek kifelé vagy a semmibe, a Tamási Áron-i ihletésű „mi végre vagyunk a világban” szótlán kérdése jelenik meg szemem-

ben. Ha kintről tekintek befelé, ugyancsak szótlanul, tágra nyílt, könnytől fényes szemmel nézek vissza, és azt kérdezem: A kintet a bentől mi különbözteti meg, ha rács a határvonal? A mű eredeti, szülőföldi címe: *Börtön*.

A legszörnyűbb börtön az idegenek által bitort szülőföld.

Egy évvel azután talákoztam először Szervátiusz Tiborral, hogy ez a műve elkészült. Azóta sem változott sok minden. Az is inkább a változatlanságot jelenti, hogy átnevezte művét. Annak idején szófukar volt, s ez érthető, de most sincs oka a könnyed csevegésre. Ne is vesztesse az időt a sok beszéddel. Helyette alkotásai beszélnek. A szó elszáll, csakúgy, mint ahogy elfolyik a víz, de a kő és a szobor marad, mondhatjuk szabadon Wass Albert nyomán.

Minderről talán beszélnünk sem kellene, mert ami látható, erről szól. Azt viszont el kell mondani: csak az tudja, mit jelent a szülőföld, aki már belefúrta tenyerét földjének porába, vagy aki legalább egyszer orra bukott benne, aki végigjárta síkjait és lankáit, aki napokat és heteket beszélgetett végig fűvén ülve sorstársaival, akinek könny szökik a szemébe, ha az egyik domborulat bércéről kitárul előtte a folyó völgyének lapálya, amelyet a túlfelőli hegyek fognak keretbe, aki ismeri ételeinek ízeit, aki félszóból is érti baját és örömét a másoknak, akiben felcsendül a dal, ha senki nem énekel is. A kopjafás *Bartók*-szobor fejezi ki mindezt. A világ egyik legnagyobb ze-

neszerzője és magyarja bronzarcának átszellemültsége tanúsítja ennek igazát Szervátiusz Tibor közvetítésével. De akin egyszer sem futott át a borzongás Bartók *Concertójának* hallatán, ezt sem értheti.

Hát ettől vagyunk egyszerre világgraszólok és magyarok, noha a világ nem ért bennünket. Az átszellemültebb részének is csak ködlik valami rólunk. De sokszor már mi sem értjük önmagunkat, mert eredeti önmagunktól válik idegenné gondolkodásunk. Annak szükségességéről, ami természetes feltétele emberi és nemzeti szabadságunknak, gyakran önmagunkat kell meggyőznünk, s ez néha nem is sikerül. Csak az elhivatottak és a beavatottak tudják, mit kell tenni. Ez a kiválasztottság jellemezte Szervátiusz Tibor korábbi alkotásait és – a nemzet szent jelképítőitől származó sajátos gazdagodással – mostani műveit is, tovább ihletve a honfoglalás milicentáriuma és Szent István királyunk megkoronázásának millenniumától.

Aki elfelejti, honnan jött, nem tudja, hová megy, és azt sem tudja, mi végett magyar, érintse kezével Szervátiusz Tibor bármelyik szobrát, és megvilágosodik. Erre, a lelkünket kézzel való gyógyító szertartásra mindnyájunknak szükségünk van, ezért alkoss nekünk minél többet, hogy mindannyian hozzáférjünk gyógyírodhoz.

Köszönjük, amit eddig tettél lelkünkért, és köszönjük, amit ezután teszel értünk, Szervátiusz Tibor!

Szervátiusz Tibor portréja 1996-ból

Székely Pietà (Mádéfalvi veszedelem)